

ESPON

Co-funded by
the European Union
Interreg

U23

TEZE POLITIK

Role malých a středně velkých měst v územním rozvoji a soudržnosti

ÚNOR 2024

Hlavním posláním politiky soudržnosti EU je snižovat regionální rozdíly a podporovat dlouhodobý regionální rozvoj. K dosažení tohoto cíle se i nadále investuje do veřejných služeb, infrastruktury, dovedností a víceúrovňové správy, čímž se posiluje konvergence. Některá menší sídla vzdálená od hlavního města se nicméně stále potýkají se strukturálními a institucionálními problémy, a jsou tak značně zranitelná vůči krizím a nemají schopnost naplno využít rozvojových příležitostí.

Hlavním tématem těchto tezí politik je udržitelný rozvoj malých a středně velkých měst a jejich záměrem je poskytnout doporučení politikům na různých úrovních (od evropské po místní), jak mohou tato sídla přispět k vyváženějšímu územnímu rozvoji a ekonomické, sociální a územní soudržnosti.

Dokument se zabývá politikou EU zaměřenou na malá a středně velká města a podrobněji zkoumá příslušné politické rámce v Německu, Itálii, Portugalsku a Španělsku. Nabízí také úspěšné příklady měst, které byly představeny při navrhování a implementaci veřejných politik, jejichž cílem je dosáhnout strategické transformace a stát se hnací silou regionálního rozvoje v oblastech s nízkou hustotou zalidnění.

Závěrečná kapitola obsahuje politické závěry a doporučení, které mají pomoci malým a středně velkým městům dosáhnout optimální role v územním rozvoji a přispět k posílení územní spravedlnosti.

Podrobné informace o politických opatřeních na podporu malých a středně velkých měst, stejně jako způsoby, jakými se prezentovaná města snaží dosáhnout svého růstu, jsou uvedeny v pracovním dokumentu ESPON s názvem 'Small and medium-sized towns and cities: Policies strengthening their role in achieving active, inclusive, and functional territories'.

KLÍČOVÁ POLITICKÁ SDĚLENÍ

- V Evropě se mnoha malým a středně velkým městům podařilo zavést inovativní způsoby politiky, díky kterým dosáhly strategické transformace a staly se hnací silou regionálního rozvoje na územích s nízkou hustotou zalidnění. Bytový fond, regenerace veřejných budov, rozvoj podnikání a inovací, propojení s dopravními uzly a kulturní, vzdělávací a sociální služby jsou příklady oblastí politických intervencí, které mají z těchto měst vytvořit atraktivní místa pro růst.
- Dalšími nezbytnými faktory pro zajištění inkluzivního rozvoje jsou kromě investic do infrastruktury také fungující územní spolupráce mezi obcemi a víceúrovňová partnerství založená na strukturovanějším a systematictější přístupem (např. "územní smlouva").
- Vzhledem k tomu, že se oživení malých a středně velkých měst stává hlavním cílem evropských, národních, regionálních a místních politik, je lepší přístup k základním veřejným službám, pracovním příležitostem a ke vzdělání klíčem ke snížení územních nerovností.
- Opatření uvedená v závěrečné kapitole tohoto dokumentu by se měla stát inspirací pro další politiky, díky kterým by malá a středně velká města dosáhla pozice „zprostředkovatele“ územního rozvoje a podpořila územní spravedlnost.

1

Nevyužitý potenciál malých a středně velkých měst

V návaznosti na předchozí výstupy ESPON (např. projekt ESPON TOWN¹) jsou v tomto dokumentu definována malá a středně velká města (small and medium-sized towns) jako městská sídla s počtem obyvatel mezi 5 000 a 50 000 a hustotou zalidnění mezi 300 a 1 500 obyvateli na kilometr čtvereční. Publikace se zabývá i malými městy s počtem obyvatel nad 50 000 (small cities), která čelí podobným socioekonomickým výzvám a jimž je věnována podobná pozornost ze strany veřejných orgánů na různých územních úrovních v Evropě.

Tato malá a středně velká města mají významnou roli a potenciál pro vyvážený územní rozvoj a dosažení společných evropských cílů.²

Díky využití svých vnitřních zdrojů a potenciálu se v průběhu let významně podílela na poskytování služeb a podpoře místního rozvoje. Současné procesy metropolizace však způsobily u těchto měst, které jsou v těsné blízkosti velkoměst, různé vývojové tendence.

Některá města nabyla na významu po jejich integraci do funkční městské oblasti se společnými dopravními systémy a veřejnými službami. Jiná zase těžila z toho, že nabízela možnosti dojíždění do městských regionů, pokud se nacházela v koridoru vysokorychlostní dopravy.

Vzhledem k tomu, že jsou inovace považovány za klíčový faktor dlouhodobého regionálního růstu, některé oblasti, vzdálenější od hlavních měst, se při zvládání demografických, sociálních, ekonomických a environmentálních trendů potýkají se strukturálními a institucionálními problémy, v důsledku čehož jsou aktuálně velmi zranitelné vůči krizím a méně schopné využívat rozvojové příležitosti. Trpí periferností a úpadkem, protože nejsou schopny poskytovat potřebné zdroje k udržení služeb pro okolní oblasti nebo plnit funkci růstových pólů.

Pro vyřešení strukturálních nedostatků a zpracování nápravných řešení je nezbytné, aby byla malým a středně velkým městům věnována dostatečná pozornost, neboť představují **neprozkoumaný potenciál** pro utváření udržitelných vztahů mezi městy a venkovem.

Výše uvedené nedostatky vyžadují politické zásahy v podobě integrovaných a místně orientovaných územních podpůrných opatření, která umožní všem typům území co nejlépe využít svých rozvojových možností (např. podpora diverzifikace ekonomických činností, chytrá specializace, hledání řešení pro poskytování kvalitních, místně i cenově dostupných veřejných služeb a podpora územní spolupráce v rámci funkčních oblastí).³

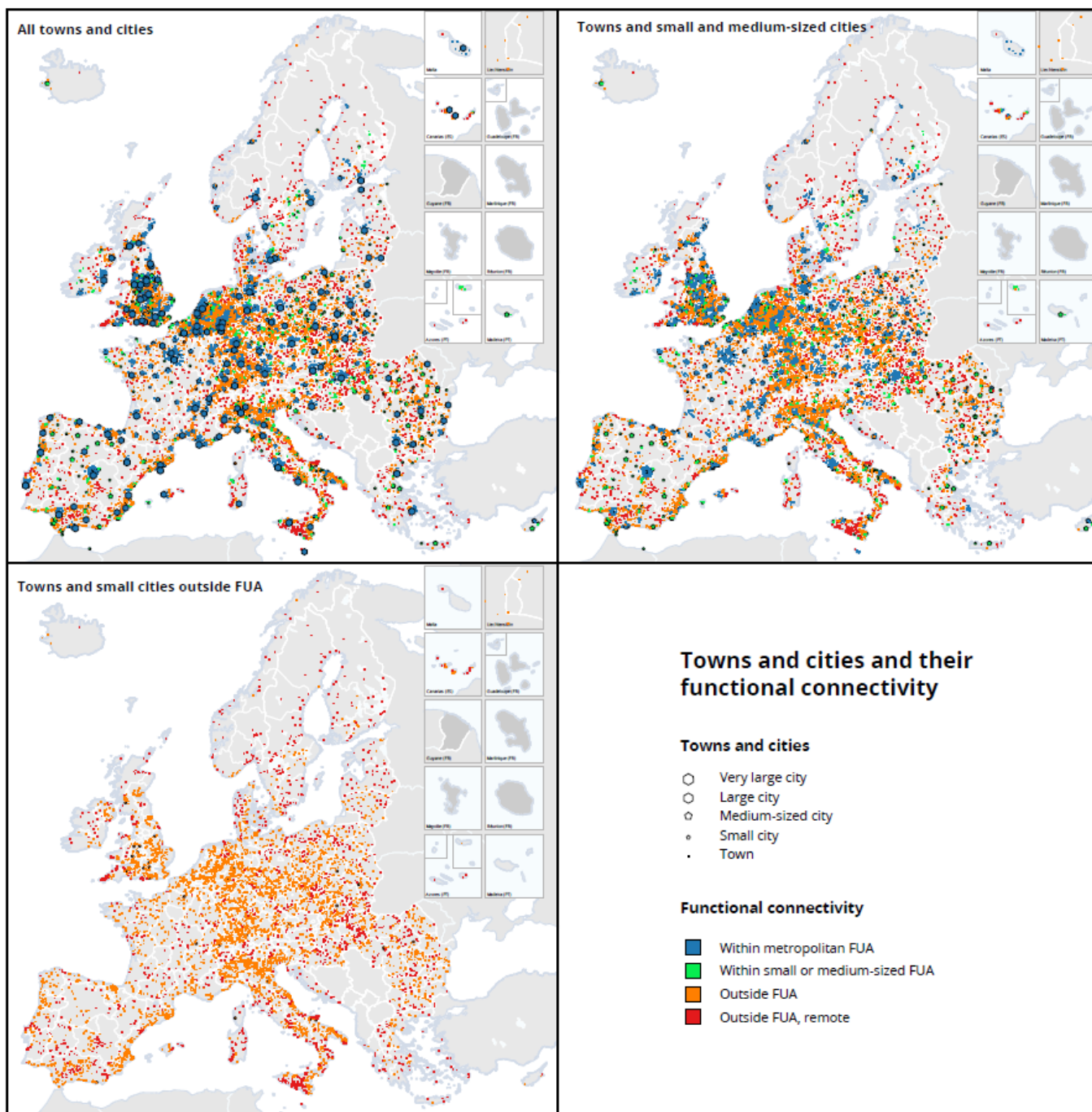
¹ ESPON (2013), 'TOWN – Small and medium-sized towns' (<https://archive.espon.eu/programme/projects/espon-2013/applied-research/town-%E2%80%93-small-and-medium-sized-towns>); ESPON (2022), 'Denmark, small and medium sized cities' (<https://archive.espon.eu/towns%20Denmark>).

² #TerritorialAgenda (2020), Territorial Agenda 2030: A future for all places (https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_jun2021_en.pdf).

³ European Urban Knowledge Network (EUKN) (2015), The trio presidency theme of small and medium-sized cities: Synthesis of the results, The Hague: EUKN; Luxembourg Institute of Socio-Economic Research (LISER) (2015), Opportunities of cross-border cooperation between small and medium cities in Europe, Luxembourg: LISER

Mapa 1.1

Malá a středně velká města

Poznámka: FUA, funkční městská oblast.

Zdroj: [ESPON TOWN](#)

2

Politiky EU a jednotlivých členských států zaměřené na malá a středně velká města

Evropská perspektiva

Jak uvádí Evropská komise⁴, politika soudržnosti poskytuje cílené investice přizpůsobené různým místním a regionálním podmínkám. Řeší řadu vzájemně propojených městských výzev, s nimiž se potýká celá Evropa: sociální začleňování, regeneraci městských čtvrtí, udržitelnou městskou mobilitu, oběhové hospodářství, bydlení ve funkčních městských oblastech, přístup k veřejným službám, digitální řešení v malých a středně velkých městech a propojení s venkovskými komunitami.

V rámci **Osmé kohezní zprávy**⁵ je zdůrazněno, že lepší poskytování veřejných služeb ze strany malých a středně velkých měst by mohlo podpořit ekonomický rozvoj a zlepšit kvalitu života. V **Dlouhodobé vizi pro venkovské oblasti EU**⁶ je uvedeno, že klíčem k udržení spravedlivé životní úrovně pro všechny občany a na všech územích je poskytovat ve venkovských oblastech veřejné služby v takové kvalitě, která je srovnatelná s městy. Malá a středně velká města proto mohou být hnací silou atraktivity a rozvoje venkova a nabízet přístup k řadě služeb pro okolní venkovské oblasti. Na **Fóru měst EU 2023**⁷ v Turíně byla zdůrazněna úloha malých a středně velkých měst při podpoře synergií s venkovským prostředím.

Zaměření politiky soudržnosti na finanční podporu měst mělo neocenitelný dopad na jejich rozvoj a zotavení z nedávných krizí.

Program URBACT IV (2021-2027) podporuje města při řešení ekologických, sociálně spravedlivých a digitálních transformačních procesů, a to na základě vytváření sítí, budování kapacit a rozšiřování znalostí. Nová **Evropská městská iniciativa**, založená z podnětu Evropské komise, si klade za cíl posílit integrované a participativní přístupy k udržitelnému rozvoji prostřednictvím inovativních opatření, budování kapacit a znalostí, rozvoje politik a komunikace. Je však určena pouze místním správním jednotkám s nejméně 50 000 obyvateli. I když URBACT a Evropská městská iniciativa spolupracují s cílem poskytnout městským subjektům konzistentní škálu opatření a podporu městům pro jejich integrovaný a udržitelný rozvoj v rámci politiky soudržnosti, neobsahují však žádná specifická opatření zaměřená na malá a středně velká města.

Komunitně vedený místní rozvoj jako územní prováděcí mechanismus umožňuje využití principu zdola nahoru k definování strategie místního rozvoje přizpůsobené specifickým potřebám dané oblasti. Podporuje komplexní pohled na územní rozvoj s cílem zapojit velký počet místních zástupců a zároveň poskytovat finanční podporu na realizaci strategie a související participativní procesy. Umožňuje široký tematický záběr a rozmanité oblasti intervence, a to od městských čtvrtí až po subregiony.

⁴ European Commission (n.d.), 'How does cohesion policy support cities and local communities?' (<https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/How-does-Cohesion-Policy-support-cities-and-local-rgzr-e44d/>).

⁵ European Commission (2022), Cohesion in Europe towards 2050: Eighth report on economic, social and territorial cohesion, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

⁶ European Commission (2021), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A long-term vision for the EU's rural areas: Towards stronger, connected, resilient and prosperous rural areas by 2040.

⁷ Urban Innovative Actions (n.d.), 'Cities Forum 2023 – Together for green and just cities' (<https://www.uia-initiative.eu/en/events/cities-forum-2023-together-green-and-just-cities>).

Národní perspektivy

Španělsko: specializovaný politický rámec pro řešení demografické výzvy a upevnění malých a středně velkých měst

Ve Španělsku vytvořila vláda specifickou správní strukturu a provádí cílená opatření na podporu větší územní soudržnosti a boje proti vyliďňování. Španělský multiregionální operační program na období 2021-2027 má za cíl přidělit většinu finančních prostředků na udržitelný městský rozvoj právě středně velkým městům. Zaměření programu se opírá o argument, že vyliďňování venkovských oblastí a středně velkých měst, jakož i nadměrná koncentrace obyvatelstva ve velkých městech, zhoršuje přístup k veřejným službám.

Vláda má mandát v oblastech, které jsou považovány za nedílnou součást celostátní veřejné politiky, jako je podpora **digitální infrastruktury**, nebo v oblastech vyžadujících značné **investice do infrastruktury**, což znemožňuje, aby se jimi zabývaly pouze regionální správy nebo místní orgány. Tento systém byl nedávno posílen španělským nástrojem pro obnovu a odolnost, který zahrnuje 130 opatření pro **boj s demografickou výzvou** a je podporován Ministerstvem pro ekologickou transformaci a demografickou výzvou.

V politickém a správním uspořádání Španělska je většina odpovědnosti za poskytování základních služeb a veřejných politik podporujících zaměstnanost a ekonomický rozvoj v rukou **autonomních společenství**, zatímco obce obvykle provádějí plány a programy navržené na regionální úrovni. Autonomní společenství jsou hlavními nositeli veřejných politik zaměřených na posílení úlohy malých a středně velkých měst, přičemž prioritou mají zdravotní služby, mobilita, doprava a podpora zaměstnanosti a ekonomického rozvoje.

Tyto politické intervenční mechanismy pomohly malým a středně velkým městům dosáhnout v oblasti poskytování služeb úrovně **srovnatelné s většími městskými centry**. To vedlo spolu s nižšími náklady na bydlení a vyšší kvalitou života v menších sídlech v posledních 20 letech k dalšímu růstu malých a středně velkých měst ve Španělsku.

Itálie: integrované politiky přizpůsobené územním potřebám

Strategie a nástroje v Itálii, které se zaměřují na malá a středně velká města, fungují v rámci komplexního víceúrovňového řízení, v němž hraje důležitou roli národní, regionální a místní úroveň. Obvykle se zaměřují na širší území než na konkrétní malé či středně velké město a za jejich obecný cíl lze považovat snížení rozdílů mezi velkými městskými oblastmi a méně urbanizovanými oblastmi.

V posledních letech došlo v Itálii k výraznému posunu v územních politikách, kdy se klade stále větší důraz na **identifikaci integrovaných politik přizpůsobených územním potřebám** a zachování funkčních vztahů v okrajových nebo znevýhodněných oblastech.

V rámci **Národní strategie pro vnitřní oblasti** byl přijat inovativní přístup k územnímu rozvoji, který vymezuje městská centra ve znevýhodněných oblastech, která by mohla poskytovat základní služby obyvatelstvu a působit jako magnety rozvoje. Strategie, která zahrnuje více než 4 tisíce obcí, byla vnímána jako ambiciózní snaha o zapojení místních komunit, využití jejich znalostí a spolupráci s různými zúčastněnými stranami prostřednictvím přístupů založeného na místní a víceúrovňové správě. Jiným příkladem je **Italia di Mezzo** – prostor oddělený od metropolitních měst a vnitřních regionů, který umožňuje zaměřit se na roli intermediárních území.

Národní program "**Metro Plus e città medie sud**" na období 2021-2027 podporuje investice do sociální sféry v 39 středně velkých městech v jižní Itálii, která hrají klíčovou roli v regionálním rozvoji tím, že plní podobnou úlohu jako velká města. V těchto městských centrech je podporována realizace koordinovaných opatření pro sociální začleňování a inovace s cílem zlepšit kvalitu života na předměstích a v okrajových oblastech.

Portugalsko: investice do lidského kapitálu a inovací

V kontextu dlouhodobého demografického poklesu v zemi se malá a středně velká města jeví jako "spojující prvky", které jsou schopny poskytovat klíčové veřejné služby, a tím získat a sjednotit obyvatelstvo. K podpoře investic do lidského kapitálu si Portugalsko stanovilo **budování kapacit a vzdělávání** jako středobod svých územních politik.

V rámci **Strategie Portugalsko 2030** je posilování **vnitřní soudržnosti a vnější konkurenceschopnosti** považováno za národní prioritu rozvoje, neboť pomáhá snižovat ekonomické, sociální a environmentální rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi a oblastmi s nízkou hustotou osídlení. Za tímto účelem se zaměřuje na boj proti "začarovanému kruhu", v nichž se malá a středně velká města často ocitají a který se vyznačuje úbytkem obyvatelstva a pracovních míst, zhoršením veřejných služeb a zvýšenými riziky spojenými s mimořádnými klimatickými událostmi.

Součástí **Strategie Portugalsko 2030** je také potřeba posílit **demografickou stabilitu a zlepšit postavení lidí**, mimo jiné podporou zaměstnávání mladých lidí či migrantů v kvalifikovaných oborech a směřováním celého sektoru relativně malých podniků k větší technologické specializaci. Zaměření programu na **digitalizaci, inovace a dovednosti** bude pro malá a středně velká města zásadní, neboť jim umožní konkurovat za stejných podmínek metropolitním oblastem.

Ve strategii je také zdůrazněno, že malá a středně velká města musí posílit **vzájemnou spolupráci** s cílem vytvořit polycentrický systém se silnými vazbami mezi městy a venkovem a využít úspory z rozsahu.

Německo: Akademie malých obcí – podpora kapacit pro malá a středně velká města

Klíčovým zdrojem financování rozvoje měst v Německu je **Program na podporu rozvoje měst** (Städtebauförderung), který ročně poskytuje 790 milionů EUR. Tento program sice nabízí podporu malým a středně velkým městům, ale nepodporuje je přednostně. Menší města se tak mohou k financování dostat jen obtížně, protože soutěží s nápaditými a zkušenějšími většími městy.

Současně existuje řada programů na státní úrovni, obvykle v menším měřítku a založených na soutěži, experimentálních opatřeních nebo předávání znalostí. Zatímco financování z Evropského fondu pro regionální rozvoj (EFRR) je k dispozici pouze tam, kde se příslušný stát rozhodne navrhnout programy věnované rozvoji měst, financování z programu LEADER je k dispozici ve všech spolkových zemích (s výjimkou městských států).

V Německu stále sílí názor, že politika rozvoje měst může dosáhnout kvalitativní změny, pokud se například zvýší schopnost obcí podílet se na rozvojových opatřeních.

Jedním z takových nástrojů budování kapacit je tzv. **Akademie malých obcí**. Akademie je součástí iniciativy "Malá města v Německu", která sdružuje, koordinuje a rozšiřuje stávající programy a aktivity pro rozvoj malých obcí. Cílem je posílit funkčnost malých obcí nabídkou účelově vytvořené platformy pro vytváření sítí, výměnu zkušeností a pokročilé vzdělávání.

3

Strategická opatření představená prostřednictvím úspěšných příběhů

Úspěšné příběhy měst v Německu, Itálii, Portugalsku a Španělsku, které byly představené v pracovním dokumentu ESPON: 'Small and medium-sized towns and cities: Policing strengthening their role in achieving active, inclusive, and functional territories', popisují vývoj a implementaci inovativních a účinných strategických opatření pro funkční organizaci území.

Opatření 1: strategická transformace měst pro dosažení modelů udržitelného rozvoje

Strategie zaměřené na podporu kvality života mají tendenci řešit jak udržení, tak přilákání aktivních mladých lidí a rodin.

Z tohoto hlediska je úspěch španělského města Soria dán hustotou služeb a aktivit v oblasti kulturního dědictví, stejně jako nehmotným kapitálem, který je typický pro mnoho malých měst. Jedná se o kvalitu života, rovnováhu mezi rodinným a pracovním životem, silné sociální vztahy a vysokou úroveň bezpečnosti občanů. Dalším příkladem **strategie**, jejichž cílem je nabídnout alternativu k životu ve větších městských oblastech, potýkajících se s rostoucím přetížením a znečištěním, je španělské město Villena a jeho přímý přístup k venkovskému a přírodnímu prostředí.

Cílem těchto politik jsou jak služby pro obyvatele, tak strukturálnější rozměry rozvoje měst. Služby lze v tomto smyslu chápat především jako veřejné služby zejména v oblasti zdravotnictví a vzdělávání, což je případ španělského města Mérida a německého města Oschersleben, které se vyznačuje kvalitními veřejnými prostory, dynamickým a živým centrem a kvalitním a cenově dostupným bydlením. V Sorii se například daří kombinovat model kompaktního města v měřítku pro pěší s ambiciózní kulturní politikou a dobrým zajištěním základních služeb pro občany. Villena nabízí dobře propojené městské centrum s dynamickými, produktivními odvětvími a aktivním společenským a kulturním životem. Mérida se jasně zavazuje k udržitelnosti, dostupnosti a propojenosti, přičemž se velmi blíží ideálnímu příkladu 15minutového města. Další zajímavý příklad pochází z Oschersleбен, kde politiky rozvoje města upřednostňují vytváření multifunkční infrastruktury, která kombinuje fyzické stavební činnosti s požadovanými funkcemi a v maximální možné míře využívá brownfields.

Mnoho malých měst (např. Saluzzo v Itálii) zažívá situaci, kdy ekonomická prosperita koexistuje s významnými sociodemografickými problémy. Proto je třeba vyváženě řešit rozvojové aktivity měst, jako je renovace historických budov nebo vyzdvihování městského dědictví a revitalizace nejchudších čtvrtí. V tomto ohledu je nedostatek cenově dostupného bydlení, a to i ve vyliďněných oblastech, jedním z nejkritičtějších problémů, které musí místní politiky řešit, aby zastavily demografický pokles.

Malá a středně velká města se přitom demografickému poklesu mohou vyhnout. V Sorii se podařilo řadou opatření zastavit úbytek obyvatelstva, který zasáhl celou provincii včetně jejího hlavního města. **Tato nová územní dynamika** odráží preferenci obyvatel, kteří zvolili život v Sorie namísto stěhování se do většího města a vypovídá to o její atraktivitě pro obyvatele ostatních obcí a vesnic v provincii. Udržení nebo rozvoj atraktivity malého nebo středně velkého města má přímé důsledky pro jeho okolí, které jsou svým způsobem nevyhnutelné. Místní strategie proto musí tyto dopady zohledňovat.

Opatření 2: podpora územní spolupráce mezi malými a středně velkými městy

Příklad města Saluzzo ukazuje, jak lze uplatnit vizi, která propojuje rozvojové potřeby politického, správního a kulturního centra s potřebami jeho okolí (území Monviso), tvořeného sítí menších měst. Podporuje jasnou politickou perspektivu, jejímž cílem je rozvíjet **nové interakce** mezi hmotnými prvky (ekosystémové služby, výrobní zdroje, potravinové řetězce, práce a služby, infrastruktura sítě) a nehmotnými prvky (prostorové představy a míchání kultur). Město Saluzzo a území Monviso prokázaly schopnost dosáhnout dostatečné územní koncentrace, která zajistí účinnost místních rozvojových strategií, a dokáže tak narušit rozdílnost mezi městskými a horskými oblastmi.

V této souvislosti došlo díky místním politikám k podpoře **polycentrického rozvoje** území, a to prostřednictvím lepšího propojení, vytváření nových trhů, budování sítí služeb a infrastruktury a snížení zranitelnosti vůči klimatickým změnám a jejich dopadům.

Na území Monvisa se díky organizaci klíčových služeb, jako jsou školy, nemocnice a doprava, podařilo vytvořit větších spádových oblastí, což zlepšilo efektivitu a koncentraci služeb. V Méridě se portfolio služeb stalo hnací silou rozvoje značného počtu satelitních obcí, což přispělo ke stabilizaci počtu obyvatel v území. V Oschersleбену vedla stejná úvaha k vytvoření sítě středisek lékařské péče v okolních obcích.

Na některých místech již existují **integrované strategie mezi obcemi**. To je případ portugalského města Fundão, které je součástí meziobecního společenství Beiras e Serra da Estrela. Institucionalizovaný pakt pro územní rozvoj a soudržnost zdůrazňuje význam organizování iniciativ na obecní úrovni, zejména při spojování venkovského a městského prostoru.

Ne vždy však takové strategie existují a často chybí koordinace a společná strategie mezi jednotlivými úrovněmi. V případě Sorie a Villeny bylo zjištěno, že pro zajištění veřejných služeb je nezbytná územní spolupráce. Objevily se proto výzvy k lepšímu sladění orgánů veřejné správy na různých úrovních. Další otázkou, kterou je třeba řešit, je povaha decentralizace v různých zemích a rozdělení kompetencí mezi územními úrovněmi. V mnoha zemích je decentralizace kompetencí spojena s tím, co místní orgány považují za nedostatečné zdroje pro řízení a nabídku většího množství služeb.

Jedním ze způsobů, jak tento problém řešit, je vzájemné sdílení zdrojů a nabídek administrativní a technické podpory menším městům.

Opatření 3: přilákání finančních prostředků a poskytování technické podpory pro realizaci projektu

Dokonce i ve výše uvedených městech, které lze vnímat jako úspěšné příklady, jsou náročnost administrativy a omezené místní kapacity považovány za významné překážky pro realizaci efektivních strategií.

Například ve Villeně je dostatečný počet kvalifikovaných odborných pracovníků na místní úrovni považovaný za klíčový nejen pro pochopení a kontrolu procesů řízení a jejich časových rámců, ale také pro pružné a efektivní řešení administrativních záležitostí. U Méridy jako modelového města je velká část úspěchu dána významným úsilím různých rozvojových agentur, například pro získávání evropských fondů, jejichž řízení umožnilo rozvoj města na všech úrovních. V Saluzzu byla zřízena plánovací kancelář pro zajišťování relevantních finančních prostředků (z bankovních nadací, národních fondů a evropských fondů).

V Sorii sehrály evropské fondy klíčovou roli při pochopení urbanistické transformace města. V tomto směru panuje mezi místními politiky shoda, že jsou zapotřebí strategie, plány, programy a fondy, které budou specificky zaměřené na malá a středně velká města. Při pohledu na nástroje financování, například v Německu, se některé postupy zdají být pro menší města s nedostatkem administrativních kapacit příliš složité.

Nejedná se tedy o vytváření nových specifických nástrojů plánování pro menší města, ale spíše o změnu **konfigurace široké škály stávajících nástrojů**. Například podmínky financování a investic z EFRR by mohly být upraveny tak, aby vyhovovaly menším městům i venkovským regionům, a to prostřednictvím stávajících specifických cílů 5.1 a 5.2, nad rámec specifických programů, jako je LEADER.

Kromě získání prostředků z fondů EU se zdá být nezbytné zajistit i další druhy veřejného financování a přilákat investice. Jedním z plánovaných opatření ve Fundão je vytvoření regionální inovační a investiční agentury. Ta by umožnila posílit spolupráci mezi univerzitami a průmyslem a nasměrovat přímé investice do nejrůznějších malých a středně velkých měst v regionu.

V Oschersleбену se rozhodli, že z městského podniku BEWOS udělají klíčovou hnací sílu rozvoje města. Správa města poskytuje finanční prostředky, které jsou často využívány v projektech řízených společnostmi BEWOS. Společnost BEWOS přitom využívá svou hlavní oblast podnikání, kterou je správa bytového fondu, k tomu, aby fungovala jako obecnější rozvojová agentura, a zapojuje se například jako člen místní akční skupiny LEADER.

Přestože je stále více úspěšných příkladů v oblasti rozvoje měst, v oblasti komunikace a výměny zkušeností je stále co zlepšovat.

Opatření 4: vypracování ekonomických modelů založených na místních hodnotách

Většina výše uvedených malých a středně velkých měst je ovlivněna sociálním, organizačním a nehmotným kapitálem, stejně jako místními faktory. Je však třeba vzít v úvahu význam širšího regionálního kontextu. Výsledky projektu ESPON TOWN potvrzují význam uplatňování **integrovaného přístupu k tvorbě strategií**, tedy pozice mezi regionálním determinismem a územní autonomií. Vzhledem k obrovské rozmanitosti malých a středně velkých měst zůstává preferovaným výchozím bodem pro politiky, uplatňované ve zkoumaných případech, místně orientovaný přístup, který závisí na dostupných místních kapacitách.

Například ve městě Soria je politická snaha k dosažení rozmanité a přitažlivé kulturní politiky. Kromě toho byly splněny podmínky nutné pro zajištění digitální konektivity, což umožnilo pracovat v Sorii ve vysoce specializovaných odvětvích.

Pokud jde o Villenu, cílem strategie je upevnit pozici celostátního logistického uzlu pro nákladní dopravu, a to ve spojení se strategiemi inovací, přeměnou tradičních ekonomických odvětví a průzkumem nových tržních příležitostí. Zatímco nedostatek pracovních sil představuje kritickou výzvu, posílení programů odborného vzdělávání se stalo hlavní politickou cestou.

Mérida získala své postavení modelového příkladu díky ekonomickému modelu založenému na udržitelném a kulturním cestovním ruchu, který vychází z historické a umělecké hodnoty městského dědictví a je doplněn dalšími různorodými aktivitami. K tomuto rozvoji přispívají místní politiky, které upřednostňují udržitelný a soudržný přístup a zapojují do něj terciární sektor.

4

Politické rady pro lepší územní spravedlnost

Bez ohledu na dynamiku vývoje v čase zůstanou malá a středně velká města klíčovým aktérem v územním uspořádání jednotlivých zemí a celé EU. V rámci svých městských systémů propojují vyšší a nižší městské úrovně, navazují vztahy s dalšími městy a oblastmi stejné hierarchické úrovně a působí jako mezičlánky mezi velkými městy a venkovským prostorem.⁸

V této souvislosti by měl být přehodnocen vztah mezi většími městskými oblastmi a malými a středně velkými městy, například s využitím strukturovaného a systematického přístupu zaměřeného na boj proti vyliďňování a nerovnostem a na posílení územní spravedlnosti.

Směrem k nové územní smlouvě

Příklady jednotlivých zemí a měst uvedené v tomto dokumentu dokládají, že k dosažení přiměřené sociálně-územní soudržnosti je nutné pracovat v různých směrech tak, aby došlo ke vzniku nové sociální, environmentální a územní koncepce mezi venkovskými a městskými oblastmi.

Hranice mezi městskými a venkovskými oblastmi nejsou určeny jen počtem obyvatel. Prolínají se také s faktory, jako je míra zaměstnanosti v terciárním sektoru, čímž vyvracejí představu o tom, že demografické problémy se vyskytují pouze ve venkovských oblastech. Jsou zkrusleny v kontextu sítě obcí, okresních a krajských měst a aglomerací, které se navzájem bezprostředně ovlivňují.

Ze závazku španělské vlády podporovat malá a středně velká města vyplývá potřeba vyváženého zastoupení obyvatelstva v jednotlivých oblastech, což se odráží v návrhu **nové územní smlouvy**, která by mohla sloužit jako vzor v mnoha dalších institucionálních kontextech. Předpokládá se, že tato smlouva bude **integračním politickým nástrojem pro venkovské a městské oblasti** a usnadní dosažení inkluzivního a funkčního územního rozvoje.

Tato nová územní smlouva by měla přispět k zachování biologické rozmanitosti, poskytování veřejných služeb a přerozdělování příležitostí a bohatství, k péči o území a nejzranitelnější osoby, k zajištění rovnosti žen a mužů a k udržení talentů, zejména mladých lidí. Tato nová smlouva bude založena na **rozvoji územních strategií a strategií vyšší než obecní úrovně** s využitím přístupu, kdy města přestanou být izolovanými subjekty a stanou se součástí organického územního celku plánování a společné správy, který může maximalizovat jejich soběstačnost a odolnost díky jejich rozmanitosti a multifunkčnosti. V rámci tohoto přístupu budou identifikována intermediární města jako katalyzátory většího strukturálního propojení měst a venkova.

⁸ Vilagrasa, J. (2000), Ciudades medias y ciudades intermedias: posicionamiento en la red urbana y procesos urbanos recientes, Lleida, Španělsko: Universidad de Lleida.

Územní smluvní uspořádání je sice jen jedním ze specifických způsobů správy území, avšak víceúrovňová a mezisektorová spolupráce, která je jím podporována, má zásadní význam pro stabilizaci ekonomické, sociální a územní soudržnosti v regionech, ve kterých se malá a středně velká města nacházejí.

K dosažení aktivních, inkluzivních a funkčních území v souladu s cíli Územní agendy 2030 jsou zapotřebí průřezové strategie.

Následující seznam **politických doporučení** otevírá prostor k diskusi o optimální kombinaci opatření, která by měla malým a středně velkým městům umožnit územní rozvoj a posílit územní spravedlnost.

- Podpořit polycentrický rozvoj a posílit funkční městská a venkovská místa s cílem zvýšit dynamiku mobility, poskytování služeb, podporu podnikání a přístup ke strategickým komunikacím v souladu s myšlenkou 30minutového území (kde jsou základní služby dostupné do 30 minut).
- Uplatňovat integrovaný politický přístup k rozvoji funkčních oblastí obsluhovaných malými a středně velkými městy a věnovat náležitou pozornost pochopení toků a synergií, odehrávajících se uvnitř daného území, s cílem vytvářet přidanou hodnotu ve strategických sektorech národního hospodářství.
- Strukturovat programy a nástroje územního rozvoje s flexibilnějším vymezením hranic měst a venkova, neomezovat se pouze na počet obyvatel v samotném městském sídle.
- Navrhnout finanční nástroje na evropské i národní úrovni, které by usnadnily projekty řešící vztah město-venkov, jež by byly řízené intermediárními městy (bez ohledu na počet obyvatel).
- Přepracovat programy rozvoje měst v kontextu politiky soudržnosti tak, aby se posílily vazby mezi městy a jejich venkovským okolím. Prostředky určené na tento cíl, zejména z EFRR, je třeba využít k identifikaci synergií mezi jednotlivými oblastmi.
- Posílit roli malých a středně velkých měst v zelené transformaci vzhledem k rozsáhlému environmentálnímu potenciálu daného území.
- Řešit specifické rozvojové potřeby oblastí, která jsou socio-územně zranitelná, oživením jejich městských center tak, aby byla schopna fungovat jako uzly územních inovací, byla dobře propojená s okolním územím a poskytovala základní služby obyvatelstvu.
- Zaměřit veřejné financování na zvýšení odolnosti malých a středně velkých měst vůči různým globálním šokům, které by mohly ohrozit jejich rozvoj a prohloubit prostorovou izolaci.
- Posílit budování kapacit, například usnadněním vzájemného učení a vytvářením sítí mezi orgány veřejné správy, a poskytnout vhodné mechanismy financování (prostřednictvím nástrojů evropské politiky a vnitrostátní/regionální podpory), aby mohla malá a středně velká města plnit svou nezastupitelnou roli při vytváření aktivních, inkluzivních a funkčních oblastí.
- Rozvíjet součinnost správy a institucionální spolupráce, která zahrnuje rozmanitost místních oblastí, s důrazem na řízení společných prvků spojených se strategickými službami.
- Posílit spolupráci mezi obcemi založenou na společných sociálních, ekonomických a environmentálních zájmech a podporovat řízení mezi obcemi a další inovativní modely horizontální spolupráce s cílem zajistit přístup k veřejným službám i ke specializovaným službám v širší funkční oblasti.
- Vytvořit místní rozvojové programy, které budou jednotné, flexibilní a mezioborové, a poskytnou dostatečné finanční zdroje na vytvoření multidisciplinárních odborných pracovních skupin.
- Stimulovat participativní přístup k transformaci místního rozvoje založený na inovacích, využívání územního kapitálu a internacionalizaci. Zapojit do rozhodovacích procesů různé věkové skupiny.
- Zajistit relevantní podklady a data pro sledování vývoje malých a středně velkých měst tak, aby bylo možné provádět opatření pro rozvoj dané lokality s ohledem na místní specifika.

ESPON

Co-funded by
the European Union
Interreg

U23

espon.eu

ESPON 2030

ESPON EGTC

11 Avenue John F. Kennedy
L-1855 Luxembourg
Lucemburské velkovévodství
Telefon: +352 20 600 280
Email: info@espon.eu
www.espon.eu

ESPON EGTC je jediným příjemcem programu spolupráce ESPON 2030. Jednotná operace je v rámci programu prováděna EGTC ESPON a spolufinancována Evropským fondem pro regionální rozvoj, členskými státy EU a partnerskými státy, tj. Islandem, Lichtenštejnskem, Norskem a Švýcarskem.

Poděkování:

Beatriz Postigo Hidalgo a Luis Pedro Arechederra Calderón (Ministry of Finance and Civil Service of Spain); Alba Villamor Anguiano a Inmaculada González Agejas (Ministry of Ecological Transition and the Demographic Challenge of Spain); Erika Jaráz Gullás, Nieves Lagares Diez, María José Piñeira Martiñán, Cristina Ares Castro-Conde, María Pereira López a Natalia Paleo Mosquera (University of Santiago de Compostela, Spain); Joaquín Farinós Dasí, Luis del Romero Renau, Antonio Valera Lozano, Jaime Escribano Pizarro a Adrián Ferrandis Martínez (University of Valencia, Spain); Borja M. Iglesias, Rodrigo Vargas a Cristina de Vasconcelos (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Chair for intermediate cities, University of Lleida, Spain); Marco Del Fiore a Loris Antonio Servillo (Future Urban Legacy Lab, Politecnico di Torino, Italy); Stefan Kah (European Policies Research Centre, University of Strathclyde, United Kingdom); Piera Petrucci (ESPON EGTC).

Tato zpráva nemusí nutně odrážet názor členů Monitorovacího výboru ESPON 2030.

ISBN: 978-80-7663-058-1

© ESPON 2024

Redakční tým:

Wiktór Szydarowski and Nicolas Rossignol (ESPON EGTC); Juana López Pagán (Ministry of Ecological Transition and the Demographic Challenge of Spain); Josep Maria Llop (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Chair for intermediate cities, University of Lleida, Spain).

Překlad: Lucie Karmazínová

Redakce české verze: Elena Fedrová, Milada Hroňková

Anglická verze:

ESPON EGTC, únor 2024

České vydání:

Ústav územního rozvoje, červen 2024

